

**การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์
เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย**
**Development Of A History Learning Management Handbook To
Minimize Ethnic Prejudice Among Senior High School Students**

Received : 2020-03-04

Revised : 2020-03-17

Accepted : 2020-05-09

ผู้วิจัย พันธุ์พงษ์ วงวาน¹

พรใจ ลีทองอิน²

วรวิทย์ สุภาพ³

Punnupong Wongwan

punnupong_230@hotmail.com

Pornjai Leetongin

Voravudh Subhap

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การสร้างคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ โดยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 กลุ่ม จำนวน 23 คน คือ นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ นักการศึกษาด้านสังคมศึกษาและครูสังคมศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพพบว่า คู่มือประกอบด้วย ตอนที่ 1 ปัญหาการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในโรงเรียน ตอนที่ 2 การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์ และตอนที่ 3 กิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์ ระยะที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการลดอคติทางชาติพันธุ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ และผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมศึกษา พบว่าคู่มือมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 แปลผลได้ว่าคู่มือมีคุณภาพและนำไปใช้จัดการเรียนรู้ได้ และระยะที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาที่มีต่อคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นครูสังคมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1-42 จำนวน 439 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติพื้นฐานคือ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต

¹ นิสิตหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาวิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ (สังคมศึกษา)

ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Student of M.Ed. Program in Educational Science and Learning Management (Social Studies) Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Srinakharinwirot University

² อาจารย์ ดร. ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาตลอดชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Instructor Ph.D. in Department of Adult Education and Lifelong Education, Faculty of Education, Srinakharinwirot University

³ อาจารย์ ดร. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Instructor Ph.D. in Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Srinakharinwirot University

($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่าคู่มือมีค่าเฉลี่ย 3.29 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.60 แปลผลได้ว่าคู่มืออยู่ในระดับเหมาะสมมาก

คำสำคัญ : คู่มือ การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ อคติทางชาติพันธุ์

Abstract

The aim of this research is to develop a handbook on history learning management in order to minimize ethnic prejudices among senior high school students. The study was divided into three phases; phase 1 was the creation of a handbook on history learning management to minimize ethnic prejudice. The study used qualitative data analysis to analyze the in-depth interviews with three groups of key informants. There were twenty-three participants in this research, including academics, historians and social studies educators, who were analyzed using qualitative data analysis. The handbook consisted of three parts: (1) the history of learning management problems in schools; (2) the history of learning management to minimize ethnic prejudice; and (3) the history of learning activities used to minimize ethnic prejudice. Phase 2 consisted of the quality of the history of learning management to minimize ethnic prejudice was examined by 7 experts in history and social studies, in terms of minimizing ethnic prejudice. It was found that the handbook had a consistency index (IOC) value equal to 1.00. It can be interpreted that the handbook is of good quality and can be used to manage learning. Phase 3 a survey of the social studies teachers' opinions on history learning management. The sample consisted of 439 social studies teachers under the Office of Educational Service Area 1-42. The quantitative data were analyzed by using basic statistics, which were mean and standard deviation (S.D.). It was found that the handbook had an average mean value of 3.29 and a standard deviation of 0.60. It can be interpreted that the handbook is at a very appropriate level.

Keywords : Handbook, History Learning Management, Ethnic Prejudice

ที่มาและความสำคัญ

คริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นศตวรรษแห่งความรุนแรงที่เป็นผลจากสงครามโลก ครั้งที่ 2 นำไปสู่การสถาปนาอุดมการณ์สิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและการเฟื่องฟูของระบอบประชาธิปไตย (สุวิมล รุ่งเจริญ, 2540, น. 251-253) ดังปรากฏคำว่าประชาธิปไตยในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503 (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2504, น. 3) ที่รัฐมีความมุ่งหมายให้พลเมืองได้รับการศึกษาเพื่อให้เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม มีระเบียบวินัย และมีความเป็นประชาธิปไตย แต่การจัดการศึกษาสมัยใหม่โดยรัฐยังไม่สามารถสร้างนักเรียนให้ยอมรับและเคารพความแตกต่างหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรมตามหลักประชาธิปไตยได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับผลการวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2559, น. 13) พบว่าการจัดการศึกษาโดยรัฐยังรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง ไม่ให้ความสำคัญของความเป็นชุมชนท้องถิ่นและสังคมพหุวัฒนธรรม

วิชาประวัติศาสตร์ไทยเป็นวิชาหนึ่งที่มีส่วนทำให้นักเรียนเกิดอคติต่อกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นประวัติศาสตร์ของรัฐภายใต้อุดมการณ์ชาตินิยม แม้ว่าในปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการจะอนุญาตให้สำนักพิมพ์เอกชนตีพิมพ์แบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์จำหน่าย และเปิดโอกาสให้ครูสามารถเลือกแบบเรียนได้อย่างอิสระ แต่ก็มีคณะกรรมการตรวจสอบและแก้ไขแบบเรียน (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2557, ออนไลน์) สะท้อนว่ารัฐยังคงรักษาอำนาจในการควบคุมการใช้แบบเรียนประวัติศาสตร์ในโรงเรียนอย่างเข้มข้น ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยเรื่องการรับรู้ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย-ลาว: ผ่านแบบเรียนประวัติศาสตร์ไทยและลาว ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 (ค.ศ.1975-2009) ของวิบูล สันธุมลย์ (2554, น. 151-153) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าเนื้อหาในแบบเรียนเน้นสงครามระหว่างไทยกับเจ้าอนุวงศ์ ให้ภาพของผู้แพ้และผู้ชนะที่เน้นย้ำถึงความเหนือกว่าของไทย ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้และความรู้สึกของประชาชนทั้งสองประเทศ

การจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์จึงเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างความอคติและความเกลียดชัง โดยส่งเสริมทัศนคติที่มุ่งเน้นตนเองเป็นศูนย์กลาง (สุนทร ชุตินทรานนท์; และคนอื่น ๆ, 2557, น. 23-24) ประวัติศาสตร์แห่งชาติจึงเป็นเรื่องราวของอาณาจักรในภาคกลาง ไม่มีพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง และคนต่างชาติดั้งภาษาที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2549, น. 28) หรือในกรณีประเทศเพื่อนบ้าน ประวัติศาสตร์แห่งชาติให้ภาพพม่าในฐานะผู้รุกราน (สุนทร ชุตินทรานนท์; และคนอื่น ๆ, 2557, น. 83) ลาวในฐานะผู้รับความเอื้ออาทรจากไทย แต่ไม่สำนึกบุญคุณดังกรณีกบฏเจ้าอนุวงศ์ และกัมพูชาในฐานะเพื่อนบ้านที่ไม่น่าไว้วางใจ (ธงชัย วินิจจะกูล, 2556, น. 265) ด้วยเหตุนี้ ประวัติศาสตร์ชาตินิยมจึงส่งผลให้คนไทยรับรู้ความเป็นศัตรูระหว่างไทยและประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือประชาคมอาเซียน (สุนทร ชุตินทรานนท์; และคนอื่น ๆ, 2557, น. 24; สายชล สัตยานุรักษ์, 2558, น. 3) สอดคล้องกับแนวคิดของนักการศึกษาด้านสังคมศึกษาที่มีทัศนะว่าประวัติศาสตร์ที่เรียนกันอยู่ทุกวันนี้เป็นประวัติศาสตร์ที่เน้นการท่องจำและสร้างความเป็นชาตินิยมให้กับนักเรียน (อรรถพล อนันตวรสกุล, 2560, ออนไลน์) อันนำไปสู่การสร้างความเป็นอื่นให้กับคนกลุ่มต่าง ๆ เสมอมา

จากสถานการณ์ข้างต้น สะท้อนว่าการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ยังไม่สามารถพัฒนานักเรียนสู่ความเป็นพลเมืองในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่เน้นการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา และเพศ บนพื้นฐานของการเป็น “พลเมืองทางวัฒนธรรม” (cultural citizenship) (ยศ สันตสมบัติ, 2551, น. 155; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559, น.

14) กรอบการเรียนรู้ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 มีวิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาแกนสำคัญวิชาหนึ่ง โดยมีทักษะชีวิต (life skills) และทักษะระหว่างวัฒนธรรม (intercultural skills) เป็นทักษะสำคัญ (วิจารณ์ พานิช, 2556, น. 20) โรงเรียนจึงควรมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ในลักษณะการเรียนรู้รุก (active learning) ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่นักเรียนมีบทบาทในการลงมือปฏิบัติและใช้กระบวนการคิด โดยครูจะต้องปลูกฝังเจตคติเชิงบวกและค่านิยมความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดในตัวนักเรียน รวมทั้งการปรับเปลี่ยนหลักสูตรให้ส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม (Banks, James A., 2008, p. 138) ซึ่งแนวทางการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้นจะนำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์เพื่อให้นักเรียนสามารถอยู่ท่ามกลางความหลากหลายในสังคมโลกาภิวัตน์ที่มีการปะทะประสานทางวัฒนธรรมผ่านการเคลื่อนย้ายของประชากรโลกอย่างรวดเร็ว ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์จึงควรให้ความสำคัญกับการแสวงหาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การสร้างพลเมืองให้มีคุณลักษณะที่ยอมรับและเคารพความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์เป็นแนวทางสำคัญแนวทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมและพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองทางวัฒนธรรมที่สามารถดำรงชีวิตในสังคมไทย สังคมภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และสังคมโลกอย่างเป็นปกติสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธีการ (mixed methods research) ซึ่งเป็นการนำการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) มาผสมผสานกัน เนื่องจากการพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยสร้างคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความเชี่ยวชาญ แต่ไม่ได้นำคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ ไปทดลองจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนเพื่อทดสอบประสิทธิภาพ ดังนั้น เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและคุณภาพของคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ จึงใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาทั่วประเทศที่มีต่อคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การสร้างคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth Interview) ระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลัก คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ตามเกณฑ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จำนวน 23 คน ได้แก่ 1) นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ จำนวน 9 คน 2) นักการศึกษาด้านสังคมศึกษา จำนวน 8 คน และ 3) ครูสังคมศึกษา จำนวน 6 คน โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก (interview guidelines) แบ่งเป็น 3 ชุด ได้แก่ แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการด้านการประวัติศาสตร์ (26 ข้อ) แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกนักศึกษาด้านสังคมศึกษา (40 ข้อ) และแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกครูสังคมศึกษา (35 ข้อ)

การดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกให้ผู้ให้ข้อมูลหลักในช่วงเดือนมิถุนายน 2561 - มีนาคม 2562 เป็นระยะเวลา 10 เดือน ณ สถานที่ทำงานหรือตามนัดหมาย และนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนคือ 1) การเตรียมข้อมูล (preparing) เป็นถอดเทปแบบคำต่อคำ เรียบเรียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและทบทวนข้อมูลทั้งหมดอย่างละเอียด 2) การกำหนดรหัสข้อมูล (coding) เป็นการกำหนดรหัส (code) ข้อมูลแบบอุปนัย โดยกำหนดรหัสภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก 3) การจัดกลุ่มของข้อมูล (categorization) เป็นการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ถูกระบุโดยผู้ให้ประเด็นหลัก (themes) ของงานวิจัย และ 4) การตีความและสร้างข้อสรุป (interpretation and conclusion) เป็นการสังเคราะห์และตีความข้อมูล เพื่อสร้างข้อสรุปเรื่องการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพมาสร้างคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ

ระยะที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์ ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ พิจารณาความเชี่ยวชาญจากคุณวุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการและประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ จำนวน 7 คน ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการลดอคติทางชาติพันธุ์ จำนวน 1 คน 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ จำนวน 3 คน และ 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมศึกษา จำนวน 3 คน โดยใช้แบบประเมินคุณภาพคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ ซึ่งเป็นค่าดัชนีความสอดคล้อง (index of item objective congruence: IOC) และข้อเสนอแนะ

การดำเนินการให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ ประเด็นที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป แปลผลได้ว่ามีคุณภาพและนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้ จากนั้นจึงปรับปรุงคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ ในส่วนของเนื้อหาและภาพประกอบตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญให้มีความเหมาะสมมากขึ้น

ระยะที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาที่มีต่อคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์ โดยทั่วไปการพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้มักจะทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้เพื่อตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตามที่กำหนดไว้ แต่อคติทางชาติพันธุ์เป็นตัวแปรตามที่มีลักษณะเป็นอัตวิสัยที่เปลี่ยนแปลงได้ค่อนข้างยากและใช้เวลายาวนาน ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการสำรวจความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา โดยประชากรในการสำรวจครั้งนี้กำหนดให้เป็นครูสังคมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ซึ่งเป็นครูที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ ทั้งในโรงเรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนในเขตเมืองและโรงเรียนนอกเขตเมือง ทำให้ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความคิดเห็นมีความหลากหลาย โดยเป็นครูสังคมศึกษาที่จัดการเรียนรู้ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา (สพม.) เขต 1-42 แต่ข้อมูลครูสังคมศึกษาเป็นการจัดเก็บในแต่ละ สพม. ด้วยเหตุนี้ จึงใช้ข้อมูลครูสังคมศึกษาจากสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ซึ่งเป็นข้อมูลครูสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่จัดเก็บเป็นภาพรวมจนถึง พ.ศ.2558 จำนวน 19,185 คน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2562) และหาขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาค่าเฉลี่ยประชากรของศิริชัย กาญจนวาสี; และคณะ (2559, น. 151) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และระดับความคลาดเคลื่อนของการประมาณค่า 10% กลุ่มตัวอย่างเป็นครูสังคมศึกษาสังกัด สพม. เขต 1-42 จำนวนไม่น้อยกว่า 392 คน โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาที่มีต่อคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ (ชูศรี วงศ์รัตน์, 2558, น. 68)

การดำเนินการสำรวจความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาในครั้งนี้เป็นการสำรวจผ่าน Google Forms เมื่อครูสังคมศึกษาที่มีคุณสมบัติที่กำหนดตอบแบบสอบถามเกินกว่าขนาดของกลุ่มตัวอย่างจึงปิดการรับคำตอบ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้เวลาในการสำรวจความคิดเห็นทั้งหมด 2 เดือน 10 วัน ปรากฏว่ามีผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 484 คน เป็นครูสังคมศึกษาสังกัด สพม. ตรงกับคุณสมบัติที่กำหนด จำนวน 439 คน และไม่ตรงกับคุณสมบัติ จำนวน 45 คน ได้แก่ ครูสังคมศึกษาสังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 11 คน ครูสังคมศึกษาสังกัดโรงเรียนเอกชน จำนวน 8 คน พนักงานราชการ จำนวน 4 คน ครูอัตราจ้าง จำนวน 7 คน ศึกษาพิเศษ จำนวน 1 คน พนักงานมหาวิทยาลัย จำนวน 1 คน นิสิตนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู จำนวน 11 คน และนักเรียน จำนวน 2 คน ผู้วิจัยจึงใช้แบบสอบถามของครูสังคมศึกษาสังกัด สพม. มาวิเคราะห์ข้อมูล สถิติพื้นฐานที่ใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จากนั้นจึงกำหนดเกณฑ์การแปลผลเป็น 5 ระดับ ได้แก่ เหมาะสมน้อยที่สุด (1.00-1.60) เหมาะสมน้อย (1.61-2.20) เหมาะสมปานกลาง (2.21-2.80) เหมาะสมมาก (2.81-3.40) และเหมาะสมมากที่สุด (3.41-4.00)

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การสร้างคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์ คู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ แบ่งเนื้อหาเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัญหาการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในโรงเรียน มีลักษณะเป็น “ประวัติศาสตร์ราชาชาตินิยม” ที่เน้นเรื่องราวการทำสงครามกับประเทศเพื่อนบ้านที่ผูกโยงกับพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ “ประวัติศาสตร์เชื้อชาตินิยม” ที่เน้นเรื่องราวของคนเชื้อชาติไทยที่บริสุทธิ์จนละเลยความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ในสังคมไทย และประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยภายใต้วัฒนธรรมมาตรฐานแห่งชาติที่อธิบายวัฒนธรรมของชนชั้นสูงและภาคกลางเป็นวัฒนธรรมหลักของชาติจนละเลยวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายในสังคมไทย โดยวิธีการจัดการเรียนรู้เน้น “ครูเป็นผู้เชี่ยวชาญ” บนฐานของปรัชญาสารัตถนิยม (Essentialism) ที่เน้นการเรียนรู้แบบท่องจำเนื้อหาบทเรียน และปรัชญานิรันดร์นิยม (Perennialism) ที่เน้นอุดมคติความรักและเสียสละเพื่อชาติ ซึ่งไม่นำไปสู่การตั้งคำถามต่อความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่มีหลากหลายข้อถกเถียง (argument) ตามธรรมชาติของวิชาประวัติศาสตร์

ตอนที่ 2 การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์ ต้องสร้างการรับรู้ในการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมและการรวมกลุ่มประชาคมอาเซียน โดยประวัติศาสตร์สงครามระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านต้องชี้ให้เห็นว่าสงครามในอดีตเป็นเหตุการณ์ของรัฐจารีตที่พระมหากษัตริย์ต้องการขยายปริมณฑลทางอำนาจตาม “คติจักรพรรดิราช” (Chakravartin) และความต้องการครอบครองเมืองการค้าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รัฐจารีตต่างๆ ภายในภูมิภาคต่างขยายอำนาจของตนเองไปยังรัฐใกล้เคียงเสมอ ซึ่งการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สงครามในลักษณะนี้ช่วยลดอคติและความเกลียดชังที่เกิดจากประวัติศาสตร์บาดแผลระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ความขัดแย้งระหว่างไทยกับพม่ากรณีสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 ความขัดแย้งระหว่างไทยและลาวกรณีกบฏเจ้าอนุวงศ์ เป็นต้น ประวัติศาสตร์สามัญชนคนตัวเล็กตัวน้อยหลากหลายชาติพันธุ์ในสังคมไทย เช่น กบฏเงี้ยวเมืองแพร่ กบฏผีบุญ พุทธภาพมณี เป็นต้น ซึ่งการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สามัญชนช่วยสร้างกรอบคิด

(mindset) ว่าด้วยสังคมไทยส่วนใหญ่ประกอบด้วยสามัญชนคนตัวเล็กตัวน้อยและความเป็นไทยประกอบสร้าง (construction) จากวัฒนธรรมของสามัญชนหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทำให้ช่วยลดการสร้างความเป็นอื่นต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในสังคมไทย เช่น กลุ่มมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือ เป็นต้น และประวัติศาสตร์วัฒนธรรมร่วมภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องชี้ให้เห็นว่าวัฒนธรรมในภูมิภาคเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์มายาวนานก่อนการก่อกำเนิดรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์และเส้นเขตแดน เช่น โชน ผ้าบาติก สงกรานต์ เป็นต้น ซึ่งการเรียนรู้ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมร่วมช่วยสร้างกรอบคิดว่าด้วยการแลกรับและปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมในภูมิภาคที่ส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ มีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน โดยวิธีการจัดการเรียนรู้เน้น “นักเรียนเป็นสำคัญ” บนฐานของปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism) ที่เน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ และปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) ที่เน้นใช้ประเด็นปัญหาตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่ออำนาจและความไม่เป็นธรรมทางสังคม ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ตีความหลักฐานที่หลากหลายรอบด้าน เช่น พงศาวดารไทย พงศาวดารพม่า บันทึกของชาวตะวันตก เป็นต้น หรือการใช้ประเด็นเป็นฐาน เช่น พรหมแดนกับความขัดแย้ง ปกาเกอญอกับวิถีในการอนุรักษ์ป่า นโยบายของรัฐกับอคติทางชาติพันธุ์ เป็นต้น

ตอนที่ 3 กิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์ ประกอบด้วย 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) วัฒนธรรมร่วมรากอุษาคเนย์ เป็นกิจกรรมที่เรียนรู้ปัญหาการช่วงชิงทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่านมุมมองความแตกต่างระหว่างรัฐจารีตและรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยให้นักเรียนวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุและผลกระทบของความขัดแย้งว่าด้วยการช่วงชิงทางวัฒนธรรมในภูมิภาค ซึ่งช่วยให้นักเรียนเกิดกรอบคิดว่าด้วยการแลกรับและปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่ส่งผลให้ประเทศต่างๆ ภายในภูมิภาคมีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน 2) สังคมไทยสังคมพหุชาติพันธุ์ เป็นกิจกรรมที่เรียนรู้ลักษณะสังคมไทยที่เป็นสังคมพหุชาติพันธุ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยให้วิเคราะห์และร้อยถ้อยคำทางชาติพันธุ์ในตัวเองผ่านการวาดรูปบุคคลที่ฉันรู้จัก การวิเคราะห์ผลกระทบของอคติทางชาติพันธุ์และนำเสนอแนวทางการสร้างสรรค์สังคมที่เคารพความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งช่วยให้นักเรียนรู้เท่าทันอคติทางชาติพันธุ์ในตัวเองและเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์สังคมพหุวัฒนธรรมที่เคารพความแตกต่างหลากหลาย และ 3) สนทนาประเด็นประวัติศาสตร์ร่วมสมัย เป็นกิจกรรมที่เรียนรู้ประวัติศาสตร์โลกร่วมสมัยในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อสะท้อนย้อนคิดและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันในห้องเรียน เช่น แรงงานไทยในต่างประเทศ แรงงานข้ามชาติในสังคมไทย และโรคเกลียดกลัวอิสลาม เป็นต้น ซึ่งช่วยให้นักเรียนเข้าใจและตระหนักรู้ถึงปัญหาอคติทางชาติพันธุ์ในฐานะพลเมืองทางวัฒนธรรม

ดังนั้น คู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์จึงเป็นคู่มือที่นำเสนอปัญหาการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในโรงเรียนภายใต้เนื้อหาประวัติศาสตร์ราชชาตินิยมและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นครูเป็นสำคัญ โดยนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์ที่มีเนื้อหาผูกโยงกับประวัติศาสตร์สงครามตามคตินิคมราช เรื่องราวสามัญชน และวัฒนธรรมร่วมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ทั้งกิจกรรมวัฒนธรรมร่วมรากอุษาคเนย์ กิจกรรมสังคมไทยสังคมพหุชาติพันธุ์ และกิจกรรมสนทนาประเด็นประวัติศาสตร์ร่วมสมัย

ตอนที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์
ผลการตรวจสอบคุณภาพคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ โดยผู้เชี่ยวชาญพบว่า คู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 แปลผลได้ว่าคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ มีคุณภาพและนำไปใช้จัดการเรียนรู้ได้ และผู้เชี่ยวชาญยังได้ให้ข้อเสนอแนะ ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัญหาการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในโรงเรียน ควรเพิ่มเติมรายละเอียด เช่น เพิ่มคำอธิบายประวัติศาสตร์แบบเส้นตรง เพิ่มตัวอย่างอดีตทางชาติพันธุ์จากประสบการณ์ตรง เพิ่มตัวอย่างอนุสาวรีย์วีรบุรุษและแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และเพิ่มอภิธานศัพท์อธิบายความหมายของคำศัพท์ทางสังคมศาสตร์ เป็นต้น และควรเปลี่ยนแปลงข้อความ เช่น ประวัติศาสตร์เสียดินแดนเปลี่ยนเป็นประวัติศาสตร์ยุคอาณานิคม เพราะเป็นการผลิตซ้ำเรื่องการเสียดินแดน และประวัติศาสตร์ชาตินิยมเปลี่ยนเป็นประวัติศาสตร์ราชาชาตินิยม เพื่อให้สอดคล้องกับคำอธิบายที่ผูกโยงการทำสงครามและพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

ตอนที่ 2 การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์ ควรเพิ่มเติมรายละเอียด เช่น เพิ่มประเด็นประวัติศาสตร์แรงงานข้ามชาติในสังคมไทย เพิ่มคำอธิบายประวัติศาสตร์ข้ามพรมแดนรัฐชาติ เพิ่มสื่อที่สะท้อนชีวิตของคนตัวเล็กตัวน้อย เพิ่มแหล่งเรียนรู้สถานที่ประวัติศาสตร์บุคคลสำคัญในท้องถิ่น เพิ่มประเด็นการสร้างเครือข่ายครูประวัติศาสตร์ในระดับจังหวัดหรือเขตพื้นที่การศึกษา เป็นต้น

ตอนที่ 3 กิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์ ควรเพิ่มเติมรายละเอียด ได้แก่ เพิ่มเติมเกณฑ์การประเมินกิจกรรม (scoring rubric) และควรเปลี่ยนแปลงรายละเอียด เช่น เป้าหมายการเรียนรู้ควรเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม และภาพประกอบที่ผลิตซ้ำมายาคติต่อกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น

ตอนที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาที่มีต่อคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์ ผลการสำรวจความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาที่มีต่อคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นครูสังคมศึกษาสังกัด สพม. เขต 1-42 พบว่าคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X}$ 3.29, S.D. 0.60) ดังรายละเอียดในตาราง

ตารางความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาที่มีต่อคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ตอนที่ 1 ปัญหาการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในโรงเรียน			
1. เป้าหมายการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของรัฐที่นำไปสู่อดีตทางชาติพันธุ์	3.29	0.81	เหมาะสมมาก
2. เนื้อหาประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่อดีตทางชาติพันธุ์	3.19	0.81	เหมาะสมมาก
3. การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่อดีตทางชาติพันธุ์	3.19	0.85	เหมาะสมมาก
4. กระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่อดีตทางชาติพันธุ์	3.16	0.90	เหมาะสมมาก
5. สื่อประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่อดีตทางชาติพันธุ์	3.16	0.82	เหมาะสมมาก
6. แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่อดีตทางชาติพันธุ์	3.13	0.84	เหมาะสมมาก
7. ผลของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่อดีตทางชาติพันธุ์	3.10	0.90	เหมาะสมมาก
รวมตอนที่ 1	3.17	0.73	เหมาะสมมาก

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ตอนที่ 2 การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์			
8. เป้าหมายการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์	3.38	0.70	เหมาะสมมาก
9. เนื้อหาประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์	3.28	0.72	เหมาะสมมาก
10. หลักการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์	3.36	0.70	เหมาะสมมาก
11. กระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์	3.32	0.69	เหมาะสมมาก
12. กิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์	3.38	0.71	เหมาะสมมาก
13. บทบาทครูในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์	3.36	0.71	เหมาะสมมาก
14. บทบาทนักเรียนในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์	3.33	0.71	เหมาะสมมาก
15. สื่อประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์	3.38	0.75	เหมาะสมมาก
16. แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์	3.41	0.71	เหมาะสมมากที่สุด
17. การประเมินผลลดอคติทางชาติพันธุ์	3.32	0.71	เหมาะสมมาก
รวมตอนที่ 2	3.35	0.61	เหมาะสมมาก
ตอนที่ 3 กิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์			
18. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1 วัฒนธรรมร่วมรากอุษาคเนย์	3.32	0.69	เหมาะสมมาก
19. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2 สังคมไทยสังคมพหุชาติพันธุ์	3.32	0.71	เหมาะสมมาก
20. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 3 สนทนาประเด็นประวัติศาสตร์ร่วมสมัย	3.34	0.70	เหมาะสมมาก
รวมตอนที่ 3	3.33	0.64	เหมาะสมมาก
รวมทั้งหมด	3.29	0.60	เหมาะสมมาก

นอกจากนี้ ครูสังคมศึกษาสังกัด สพม. ที่ตอบแบบสอบถามยังได้ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติม จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 7.51 ซึ่งสามารถประมวลได้ดังนี้ 1) กิจกรรมการเรียนรู้มีขั้นตอนกระบวนการชัดเจนและการสะท้อนการเรียนรู้ของนักเรียน 2) เป็นคู่มือที่ควรมีการเผยแพร่สู่ครูทั่วประเทศและพัฒนาเป็นแบบเรียนประวัติศาสตร์ และ 3) แผนการจัดการเรียนรู้เหมาะสมกับวิชาประวัติศาสตร์เพิ่มเติมมากกว่าวิชาพื้นฐาน

การอภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพในการสร้างคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ เพื่อรู้ถ้อยคำที่แสดงออกซึ่งอคติทางชาติพันธุ์ที่เกิดจากการเรียนรู้ประวัติศาสตร์กระแสหลักภายใต้อุดมการณ์ชาตินิยม และใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปริมาณในการตรวจสอบคุณภาพและความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาที่มีต่อคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ อภิปรายผลการวิจัยดังประเด็นต่อไปนี้

1. กระบวนการสร้างคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์

ระยะที่ 1 การสร้างคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์ ผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ นักการศึกษา ด้านสังคมศึกษา และครูสังคมศึกษา ซึ่งทั้ง 3 กลุ่มมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ กล่าวคือ นักประวัติศาสตร์ทำหน้าที่สร้างองค์ความรู้เนื้อหาประวัติศาสตร์ ในขณะที่นักศึกษาด้านสังคมศึกษาทำหน้าที่ผลิตครูสังคมศึกษาให้มีความรู้ทางด้านการจัดการเรียนรู้และองค์ความรู้เนื้อหาประวัติศาสตร์ที่นักประวัติศาสตร์สร้างขึ้น และครูสังคมศึกษาทำหน้าที่จัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์แก่นักเรียนโดยใช้ความรู้ทางด้านการจัดการเรียนรู้จากนักการศึกษาและองค์ความรู้เนื้อหาประวัติศาสตร์จากนักประวัติศาสตร์ ดังนั้นการกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีสถานภาพหลากหลายส่งผลให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย สอดคล้องกับแนวคิดขององอาจ นัยวัฒน์ (2548, น. 138-139) ที่มองว่าการกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักควรครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย และเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีคุณสมบัติหลากหลาย

หลักการสำคัญในการสร้างคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์ต้องอธิบายเนื้อหาให้ครอบคลุม มีความถูกต้องเหมาะสมและใช้ภาษากระชับ สอดคล้องกับแนวคิดของทิสนา แหมมณี (2551, น. 171) และสุมาลี สังข์ศรี (2553, น. 235) ที่กล่าวว่าคู่มือเป็นการให้ความรู้แก่ผู้อ่านผ่านทางภาษาเขียน แต่เนื่องจากผู้อ่านไม่มีโอกาสที่จะซักถามผู้เขียนในประเด็นที่สงสัย คู่มือจึงจำเป็นต้องมีความชัดเจนในรายละเอียดและครอบคลุมประเด็นที่น่าสงสัยไว้ทั้งหมด มีความต่อเนื่องของลำดับเนื้อหา มีการนำเสนอตัวอย่าง มีภาพประกอบที่ช่วยกระตุ้นความสนใจและความเข้าใจของผู้อ่าน โดยองค์ประกอบของคู่มือแบ่งเนื้อหาเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ปัญหาการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในโรงเรียน ตอนที่ 2 การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์ และตอนที่ 3 กิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์

ระยะที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์ ผู้วิจัยพัฒนาคู่มือให้มีคุณภาพและถูกต้องตามหลักวิชาการสอดคล้องกับแนวคิดของสุมาลี สังข์ศรี (2553, น. 236) ที่มองว่าหลังจากการเขียนคู่มือจะต้องมีการตรวจสอบประสิทธิภาพเบื้องต้นโดยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและปรับปรุงคู่มือ ผู้วิจัยเลือกผู้เชี่ยวชาญโดยคำนึงถึงความเชี่ยวชาญและคุณวุฒิการศึกษาจำนวน 7 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการลดอคติทางชาติพันธุ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ และผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมศึกษา ซึ่งผลการตรวจสอบคุณภาพคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ พบว่าผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ ดังเห็นได้จากผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาทั้ง 3 ตอนของคู่มือมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 ทั้งนี้เพราะคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นอธิบายสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ แนวทางการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์ และกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์ได้อย่างครอบคลุมชัดเจน

ระยะที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาที่มีคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์ ผู้วิจัยเลือกใช้การสำรวจความคิดเห็นแทนการทดลองการจัดการเรียนรู้ เพราะครูสังคมศึกษาในโรงเรียนมีลักษณะเป็นครูนักปฏิบัติการในชั้นเรียนที่เชี่ยวชาญการจัดการเรียนรู้แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาและมองเห็นแนวโน้มของการนำคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ ไปใช้จัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน รวมทั้งการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าในทางจิตวิทยาชี้ชัดว่าอคติทางชาติพันธุ์มีลักษณะเป็นเจตคติเชิงลบที่เป็นอัตวิสัยและมีความคงทนถาวรสูง สอดคล้องกับแนวคิดของสุนทร โคมิน (2556, น. 388) ที่มองว่าอคติมีลักษณะที่ค่อนข้างถาวรและคงทน ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้เพื่อลดอคติ

ทางชาติพันธุ์เป็นไปได้ยากและใช้ระยะเวลายาวนาน สอดคล้องกับแนวคิดของกษมา จิตรีภิรมย์ศรี (2558, น. 73) ที่มองว่าการลดอคติต้องใช้เวลาในพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน

2. ลักษณะและการนำคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้

คู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ ที่พัฒนาขึ้นเป็นงานวิชาการที่ให้ความรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์ หากพิจารณาการแบ่งประเภทคู่มือในโลกวิชาการจะพบว่า คู่มือนี้นับจัดประเภทเป็นคู่มือครู เพราะเป็นคู่มือที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้แก่นักเรียน สอดคล้องกับแนวคิดของทิตินา แชมมณี (2551, น. 165-166) ที่มองว่าคู่มือครูเป็นแนวทางและคำแนะนำ แก่ครูเกี่ยวกับสาระ วิธีการ กิจกรรม สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และแหล่งอ้างอิง แต่อย่างไรก็ตาม คู่มือนี้ไม่ได้มี ฐานะเป็นเพียงคู่มือครูเท่านั้น แต่ยังมีฐานะเป็นงานวิชาการที่ช่วยเปิดโลกทัศน์และพรมแดนความรู้ในการ ศึกษาประวัติศาสตร์กระแสกรองในสังคมไทย เป็นคู่มือที่ชี้ให้เห็นถึงการจัดการเรียนรู้บนพื้นฐานธรรมชาติ ของวิชาประวัติศาสตร์ที่ความรู้ทางประวัติศาสตร์เป็นข้อถกเถียง (argument) มีความเปลี่ยนแปลงและ มีความเป็นพลวัตสูง (dynamic) ตามการตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ประกอบกับประวัติศาสตร์ กระแสกรองที่ให้ความสำคัญกับพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ของคนตัวเล็กตัวน้อยหลากหลายชาติพันธุ์ ซึ่งการ จัดการเรียนรู้ภายใต้คู่มือนี้นี้มีแนวโน้มนำไปสู่การสร้างความรู้เข้าใจอันดีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในสังคมไทย และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สอดคล้องกับแนวคิดของเดชา ตั้งสีฟ้า (2551, น. 286-300) ที่มองว่า คู่มือมีผลต่อโลกทัศน์และชีวิตประจำวันของผู้อ่าน เป็นเอกสารเปิดประตูการเมืองวัฒนธรรมให้กับบุคลากร ที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 ปัญหาการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในโรงเรียน ได้แก่ 1) ปัญหาเนื้อหาประวัติศาสตร์ ชาตินิยมถูกใช้เป็นเครื่องมือของรัฐในการสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทยที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สอดคล้องกับแนวคิดของธีระ นุชเปี่ยม (2552, น. 33) ที่มองว่าประวัติศาสตร์สร้างความกลมกลืนภายใน ชาติ และกระตุ้นให้เกิดสำนึกความเป็นชาติที่มีอัตลักษณ์แห่งชาติหรือความเป็นไทย นำไปสู่การแบ่งแยก “ความเป็นเรา” และ “ความเป็นอื่น” ซึ่งทำให้เกิดอคติทางชาติพันธุ์ต่อคนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในสังคมไทย เช่น กลุ่มคนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง กลุ่มคนมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็สร้าง ความเป็นอื่นให้กับประเทศเพื่อนบ้าน สอดคล้องกับแนวคิดของสุนทร ชุตินทรานนท์ และคนอื่นๆ (2557, น. 23-24) และสายชล สัตยานุรักษ์ (2558, น. 3) ที่มองว่าประวัติศาสตร์ชาตินิยมส่งเสริมทัศนะแบบยึด ตนเองเป็นศูนย์กลางและมองประเทศเพื่อนบ้านเป็นศัตรู และ 2) ปัญหาการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ที่นำไปสู่อคติทางชาติพันธุ์บนฐานของปรัชญาสารัตถนิยม (Essentialism) ที่เน้นครูเป็นสำคัญและการ เรียนรู้แบบท่องจำ สอดคล้องกับแนวคิดของพรเพ็ญ อันตระกูล (2556, น. 328) ที่มองว่าปัจจุบันยังมີ ความเข้าใจว่าวิชาประวัติศาสตร์เป็นเรื่องราวของลำดับเวลาและเหตุการณ์ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ด้วยวิธี การท่องจำ หรือปรัชญานิรันดร์นิยม (Perennialism) ที่เน้นอุดมคติความรักและเสียสละเพื่อชาติ ซึ่งไม่ พัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่ตั้งคำถามต่อความรู้ประวัติศาสตร์ชาตินิยม

ตอนที่ 2 การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์ ได้แก่ 1) เนื้อหา ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์ ประเด็นประวัติศาสตร์สามัญชนคนตัวเล็กตัวน้อยนำไป สู่การจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของคนหลากหลายชาติพันธุ์ให้มีพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และสร้างกรอบคิดว่ ด้วยสังคมไทยเป็นสังคมหลากหลายชาติพันธุ์ ประเด็นประวัติศาสตร์สงครามผ่านมุมมองคติจักรพรรดิ ราช (Chakravartin) ที่พระมหากษัตริย์ช่วงชิงความเป็นราชาเหนือราชาผ่านการทำสงคราม ซึ่งช่วยคลาย ปัญหาอคติทางชาติพันธุ์ระหว่างไทยและประเทศเพื่อนบ้าน และประเด็นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมร่วมราก

อุษาคเนย์ที่อธิบายภูมิปัญญาในฐานะสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่ผ่านการแลกเปลี่ยนและปรับเปลี่ยน ซึ่งช่วยสร้างกรอบคิดในการมองวัฒนธรรมว่าเป็นสิ่งที่แลกเปลี่ยนและปะทะประสานอย่างเป็นพลวัต สอดคล้องกับแนวคิดของ Timmins, G., and et al. (2005, p. 72) ที่มองว่าควรออกแบบเนื้อหาประวัติศาสตร์เชิงสังคมและวัฒนธรรมในภูมิภาคต่างๆ เพื่อให้เกิดมุมมองเชิงเปรียบเทียบอย่างเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และ 2) การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลอคคิตทางชาติพันธุ์ต้องอยู่บนฐานของปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism) ที่เน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ สอดคล้องกับแนวคิดของสิริวรรณ ศรีพหล (2554, น. 137-138) ที่มองว่าควรใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญและเป็นผู้ปฏิบัติ หรือปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) ที่เน้นใช้ประเด็นปัญหาตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่ออำนาจและความไม่เป็นธรรมทางสังคม รวมทั้งปัญหาประวัติศาสตร์ชาตินิยมและอคติทางชาติพันธุ์ สอดคล้องกับแนวคิดของเปาโล แฟร์ (นงเยาว์ เนาวรัตน์, 2561, น. 113-114 อ้างอิงจาก Paulo Freire, 1987) ผู้บุกเบิกศาสตร์การเรียนรู้เชิงวิพากษ์ที่มองว่าการเรียนรู้เชิงวิพากษ์คือ การสร้างห้องเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้เนื้อหาบทเรียน เพื่อเป็นสะพานทำความเข้าใจโลกและตำแหน่งแห่งที่ของนักเรียน ห้องเรียนคือพื้นที่การเรียนรู้เพื่อตั้งคำถามและต่อรองกับเงื่อนไขที่เผชิญ

ตอนที่ 3 กิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลอคคิตทางชาติพันธุ์ เป็นตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้ 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมวัฒนธรรมร่วมรากอุษาคเนย์ 2) กิจกรรมสังคมไทยสังคมพหุชาติพันธุ์ และ 3) กิจกรรมสนทนาประเด็นประวัติศาสตร์ร่วมสมัย โดยเป็นกิจกรรมที่มีแนวโน้มนำไปสู่การลอคคิตทางชาติพันธุ์ เพราะอยู่บนฐานปรัชญาพัฒนาการนิยมที่เน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และปรัชญาปฏิรูปนิยมที่เน้นการตั้งคำถามต่อประเด็นปัญหาและความไม่เป็นธรรมทางสังคมที่ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ปัญหาอคติทางชาติพันธุ์จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงและเชื่อมโยงสู่เนื้อหาบทเรียนประวัติศาสตร์ ผ่านการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคและวิธีการที่หลากหลาย สอดคล้องกับงานวิจัยของสุรไกร นันทบุรณย์ (2556, น. 105-111) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องผลของการใช้กิจกรรมลอคคิตตามแนวคิดพหุวัฒนธรรมศึกษาที่มีต่อความเข้าใจในความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการวิจัยพบว่าการเปลี่ยนแปลงเจตคติเกิดจากการจัดกิจกรรมตามแนวคิดพหุวัฒนธรรมศึกษาโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ การอภิปราย การแสดงละคร การแสดงบทบาทสมมติ การใช้สถานการณ์จำลอง และการใช้กรณีตัวอย่าง

การนำคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลอคคิตทางชาติพันธุ์ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้มีหลักที่ควรคำนึงถึง ได้แก่ 1) การออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น กล่าวคือ ครูต้องใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความหลากหลายทางชาติพันธุ์และสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ เพื่อให้เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายและสัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของนักเรียน โดยต้องเริ่มจากประสบการณ์ใกล้ตัวของนักเรียนก่อนเสมอ เช่น โรงเรียนชายแดนควรเริ่มต้นจากการจัดการเรียนรู้เรื่องความหลากหลายทางชาติพันธุ์ก่อนแล้วขยายไปสู่ความหลากหลายด้านอื่นๆ ทั้งความหลากหลายทางเพศ ศาสนา และความเชื่อ ฯลฯ ในขณะที่โรงเรียนในเมืองอาจเริ่มจัดการเรียนรู้เรื่องความหลากหลายด้านอื่นๆ ก่อน แล้วขยายไปสู่ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เป็นต้น และ 2) การออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ กล่าวคือ ประวัติศาสตร์เป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งท่ามกลางเงื่อนไขอื่นๆ ที่ทำให้เกิดอคติทางชาติพันธุ์ การจัดการเรียนรู้เพื่อลอคคิตทางชาติพันธุ์จึงควรเป็นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างสาระประวัติศาสตร์และสาระอื่นๆ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เช่น สาระหน้าที่พลเมืองฯ สาระเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น โดยใช้สาระประวัติศาสตร์เป็นแกนและบูรณาการร่วมกับสาระอื่นๆ เพื่อให้เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย สัมพันธ์กับ

ชีวิตประจำวันและต่อเนื่องกับประสบการณ์ตรงของนักเรียน แต่อย่างไรก็ตาม ครูสังคมศึกษาที่จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายต้องคำนึงถึงข้อจำกัดของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่อาจส่งผลกระทบต่อความคล่องตัวและรายละเอียดของเนื้อหาวิชาประวัติศาสตร์

3. ผลการสำรวจความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาที่มีต่อคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์

การสำรวจความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาที่มีต่อคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ พบว่าคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ มีความเหมาะสมมาก หากพิจารณารายตอนของคู่มือจะพบว่าครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นในระดับเหมาะสมมากเช่นกัน โดยเรียงลำดับมากที่สุดไปน้อยที่สุด ได้แก่ ตอนที่ 2 การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์ ตอนที่ 3 กิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์ และตอนที่ 1 ปัญหาการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) คือ 3.35 3.33 และ 3.17 ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าค่าเฉลี่ยในตอนที่ 1 มีค่าต่ำกว่าในตอนที่ 2 และตอนที่ 3 และหากพิจารณาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จะพบว่าในตอนที่ 1 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.73 ในขณะที่ตอนที่ 2 และตอนที่ 3 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.61 และ 0.64 ตามลำดับ สะท้อนว่าความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่ที่มีต่อด้านที่ 1 มีความแปรปรวนหรือการกระจายของข้อมูลมากกว่าตอนที่ 2 และตอนที่ 3 กล่าวคือ ครูสังคมศึกษาจำนวนหนึ่งมองเห็นว่าการวิพากษ์ปัญหาการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในโรงเรียนในตอนที่ 1 ไม่เป็นปัญหาที่นำไปสู่ลดอคติทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะประเด็นผลของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่ลดอคติทางชาติพันธุ์ที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 3.10 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงที่สุดคือ 0.90 ซึ่งอาจเป็นเพราะครูสังคมศึกษาจำนวนหนึ่งยังคงให้คุณค่ากับประวัติศาสตร์ชาตินิยม และขาดมุมมองเชิงวิพากษ์ต่อองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์

ผลการสำรวจความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาที่มีต่อคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ ในระยะที่ 3 ภาพรวมมีความเหมาะสมมาก สอดคล้องกับผลการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญในระยะที่ 2 สะท้อนว่าผู้เชี่ยวชาญและครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นต่อคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ ไปในทิศทางเดียวกัน อนึ่ง ครูสังคมศึกษาบางคนมีความคิดเห็นว่าแผนการจัดการเรียนรู้ไม่เหมาะสมนำไปใช้จัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์พื้นฐาน แต่ควรใช้จัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์เพิ่มเติม เข้าใจว่าความคิดเห็นข้างต้นพิจารณาแผนการจัดการเรียนรู้จากระยะเวลาจัดกิจกรรมและการไม่ระบุตัวชี้วัด แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเน้นออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการการจัดการเรียนรู้สาระประวัติศาสตร์และสาระอื่นในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา โดยกำหนดหัวเรื่อง (topic) ที่เกี่ยวข้องกับการลดอคติทางชาติพันธุ์ เช่น วัฒนธรรมร่วมรากอาเซียน สังคมไทยสังคมพหุชาติพันธุ์ เป็นต้น ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของวิชาสังคมศึกษา (social studies) ที่เป็นศาสตร์บูรณาการองค์ความรู้ทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สอดคล้องกับแนวคิดของโชตรัศมิ์ จันทรสุคนธ์ (2551, น. 20) ที่มองว่าสังคมศึกษาเป็นวิชาที่บูรณาการเนื้อหาแบบสหวิทยาการระหว่างศาสตร์อย่างกว้างขวาง

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 เนื่องจากอคติทางชาติพันธุ์เป็นเจตคติเชิงลบที่เป็นอัตวิสัย และใช้ระยะเวลายาวนานในการเปลี่ยนแปลง การนำคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ ครูต้องคำนึงว่าการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนแต่ละคนใช้ระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลงอคติทางชาติพันธุ์ในระดับที่ต่างกัน ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์จึงควรเป็นกระบวนการที่กระทำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

1.2 เนื่องจากคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์เป็นคู่มือที่ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงบูรณาการระหว่างสาระประวัติศาสตร์กับสาระอื่นในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม การนำคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้จึงเหมาะสมกับโรงเรียนที่ออกแบบหลักสูตรสถานศึกษาเป็นหลักสูตรบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา แต่หากเป็นครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนที่ไม่ได้ออกแบบหลักสูตรสถานศึกษาเป็นหลักสูตรบูรณาการควรดำเนินการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการระหว่างวิชาประวัติศาสตร์ (ปัจจุบันสาระประวัติศาสตร์ถูกแยกออกจากวิชาสังคมศึกษาและให้จัดการเรียนรู้เป็นวิชาประวัติศาสตร์) และวิชาสังคมศึกษาในระดับชั้นเดียวกัน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการเพิ่มขั้นตอนการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) ในระยะที่ 2 ก่อนผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพคู่มือการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ฯ โดยผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มควรเป็นครูสังคมศึกษาที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในระยะที่ 1 และการสนทนากลุ่มเฉพาะในส่วนของตอนที่ 3 กิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การลดอคติทางชาติพันธุ์ เพื่อเป็นการจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกให้มีความชัดเจนและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

2.2 ควรมีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มครูสังคมศึกษาในโรงเรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ให้ครอบคลุมในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย เพื่อให้เข้าใจสภาพปัญหาและสามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาอคติทางชาติพันธุ์ในปัจจุบันและสังคมโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 21

บรรณานุกรม

- กษมา จิตรภักย์ศรี. (2558). สันติภาพศึกษา: บทบาทและกระบวนการมีส่วนร่วมในการแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง. *วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์*, 1(1), 53-76.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2557). *ปฏิรูปประวัติศาสตร์ไม่พอ เห็นจะต้องปฏิวัติ*. สืบค้น 12 เมษายน 2560, จาก <https://ilaw.or.th/node/3321>
- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2558). *เทคนิคการเขียนเค้าโครงการวิจัย: แนวทางสู่ความสำเร็จ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.
- โชติศรี จันทรสุนทร. (2551). วิชาสังคมศึกษา: ศาสตร์แห่งการบูรณาการ. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์*, 9(1), 16-23.
- เดชา ตั้งสีฟ้า. (2551). อ่านคู่มือข้าราชการเขียนพื้นที่วัฒนธรรม: วาทกรรมวัฒนธรรมของประเทศไทยกับพื้นที่ในระหว่างไทย-มาเลเซีย ใน *แผ่นดินจินตนาการ* (หน้า 282-341). กรุงเทพฯ: มติชน.
- ทิตินา แคมมณี. (2551). การเขียนหนังสือคู่มือ: คู่มือครู คู่มือทั่วไป แบบฝึกปฏิบัติและแบบฝึกหัด ใน *เทคนิคการเขียนและผลิตตำรา* (หน้า 164-180). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงชัย วินิจจะกูล. (2556). *กำเนิดสยามจากแผนที่: ประวัติศาสตร์ภูมิภาของชาติ* (พวงทอง ภวัครพันธุ์, โอตา อรุณวงศ์ และพงษ์เลิศ พงษ์วนานต์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: อ่าน.
- นงเยาว์ เนาวรัตน์. (2561). *การศึกษาพัฒนาธรรม: มุมมองเชิงวิพากษ์และปฏิบัติการในโรงเรียน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). เชียงใหม่: วริดาการพิมพ์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2549). *ประวัติศาสตร์แห่งชาติ ช่อมลบบัเก่า สร้างฉบับใหม่*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- พรเพ็ญ อันตรกุล. (2556). เทคนิคการสอนและการใช้วัตกรรมการสอนประวัติศาสตร์ใน *ประวัติศาสตร์ศาสนา วัฒนธรรมและการศึกษา รวมบทความไทยศึกษาเพื่อระลึกถึงศาสตราจารย์อิมิโย โยเนะโอะ* (หน้า 321-349). กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2551). *อำนาจ พื้นที่และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐบาลในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- วิจารณ์ พานิช. (2556). *การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: ส. เจริญการพิมพ์.
- วิบูล สันธุมลย์. (2554). *การรับรู้ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย-ลาว: ผ่านแบบเรียนประวัติศาสตร์ไทยและลาว ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 (ค.ศ.1975-2009)* (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศิริชัย กาญจนวาสี, ทวีวัฒน์ ปิตยานนท์ และดิเรก ศรีสุโข. (2559). *การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2558). *การวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่: ประวัติศาสตร์สังคมไทย* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2562). *จำนวนข้าราชการครูที่มีวุฒิการศึกษาสายสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: การกิจนโยบายและบริหารงานบุคคล สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2504). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กองเผยแพร่การศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2559). รายงานการวิจัยเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการศึกษา และพัฒนาการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สิริวรรณ ศรีพหล. (2554). การจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในสถานศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: โครงการส่งเสริมการแต่งตำรา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุนทร โคมิน. (2556). เจตคติกับพฤติกรรมมนุษย์ใน เอกสารการสอนชุดวิชาจิตวิทยาทั่วไป หน่วยที่ 8-15 (หน้า 382-440). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุนทร ชุตินทรานนท์, รัตนพร พวงพัฒน, นิตยาภรณ์ พรหมปัญญา, มาโนช พรหมปัญญา, กรกิต ชุ่มกรานต์, ธิติ บัวคำศรี และชปา จิตต์ประทุม. (2557). ชาตินิยมในแบบเรียนไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2553). การเขียนคู่มือใน การเขียนผลงานวิชาการและบทความ (หน้า 234-248). กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- สุไร นันทบุรุษย์. (2556). ผลของการใช้กิจกรรมลดอคติตามแนวคิดพหุวัฒนธรรมศึกษาที่มีต่อความเข้าใจในความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา). กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล รุ่งเจริญ (บ.ก.). (2540). อารยธรรมสมัยใหม่-ปัจจุบัน (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องอาจ นัยพัฒน์. (2548). วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- อรรถพล อนันตวรสกุล. (2560). ปัญหาการศึกษาไทยมองให้ไกลกว่า คสช. สืบค้น 25 ตุลาคม 2560, จาก <https://prachatai.com/journal/2014/07/54405>
- Banks, James A. (2008). *An Introduction Multicultural Education*. Boston: Pearson Education.
- Timmins, G., Vernon, K., & Kinealy, C. (2005). *Teaching and Learning History*. London: SAGE Publications.